TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

21.09.2022

KURULKARARI

Başvuru Numarası	:	--
Toplantı Tarihi/Sayısı	:	9.8.2022/182
Karar Numarası	:	2022/490
Başvuran	:	Resen İnceleme
Başvuran Vekili	:	--
Adres	:	--
Muhatap Kurum/Kişi	:	1) H.B- Vekili Av. N.D 2) … Medya Yatırım Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi - Vekili Av. N.D
Muhatap Adres	:	--

I. RESEN İNCELEME KONUSU

1. … Gazetesinin resmi internet sayfasında 14.11.2021 tarihinde köşe yazarı H.B tarafından kaleme alınan "*Mukaddime'ce/27 Yalan Söyleme Mecburiyeti ve Becerisi"* başlıklı köşe yazısının içeriğinde yer alan ifadelerin nefret söylemi oluşturup oluşturmadığına ilişkin resen inceleme yapılması hakkındadır.

II. RESEN İNCELEME SÜRECİ

2. … Gazetesinin resmi internet sayfasında 14.11.2021 tarihinde yer alan "*Mukaddime'ce/27 Yalan Söyleme Mecburiyeti ve Becerisi" başlıklı köşe yazısında H.B; "Malum, daha düne kadar, Türkiye'de alevi vatandaşlar kimliklerini açıkça ifade edemiyorlardı. (Ne yaman çelişkidir ki bunun da kökeni … zihniyetine dayanır.) Aksi takdirde bilhassa devlette bir takım yerlere gelemezlerdi. Bu nedenle, alevi bir anne baba daha doğumdan itibaren çocuklarına kimliklerini gizlemeyi yani yalan söylemeyi öğretmek durumundaydı... Bu bir. İkincisi; yine malumdur ki Alevilik Türkmenlere mahsus bir şeydir. Türkmen haricindeki, mesela Kürt aleviler ana kitle tarafından makbul sayılmazlar, hatta Alevilik kimliğinin başka bir kimliği örtmek için kullanıldığını bile düşünürler. Böyle olunca; alevi Kürt bir aile çocuklarına alevi kimliğini gizlemeyi öğrettiği/öğütlediği kadar Kürt kimliğini de saklamayı öğretmek mecburiyetinde kalmaktadır. Yani söz konusu çocuklar 'çifte kavrulmuş yalancı' olmak durumundadırlar. Ve ne kadar maharetle yalan söyleyebiliyorlarsa o kadar aferin alarak yetişmişlerdir. Şimdi tam burada İbn-i Haldun'un "Adetler zamanla karaktere dönüşür." deyişini hatırlayabiliriz. Yani, … gibiler bir bakıma toplumda bir yer elde etmek için, bir bakış açısına göre masum ve mecburi yalan söyleye söyleye, zamanla yalan söylemeyi ve yalancılığı karakter ittihaz etmiş oluyorlar. Şaşılacak bir şey yok. "* ifadelerine yer vermiştir.

3. H.B tarafından kaleme alınan ve bahsi geçen köşe yazısında "Alevi ve Kürt" kimliğine sahip vatandaşlarımızın çocukluktan itibaren kimliklerini gizlemeye itilerek 'çifte kavrulmuş yalancı' olarak yetiştiklerine ilişkin ifadelerin kamuoyunda tepkilerin oluşmasına sebep olduğu gözlemlenmiştir.

4. 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "Kurumun görevleri" başlıklı 9'uncu maddesinde yer alan; "*İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak; İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek*" görev ve yetkisi kapsamında Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 2021/286 sayılı Kararı ile bahsi geçen köşe yazısına ilişkin resen inceleme süreci başlatılmasına karar verilmiştir.

5. H.B ve … Medya Yatırım Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi adına vekil Av. N.D tarafından sunulan görüş yazısında özetle;

a. İnceleme konusu köşe yazısının kaleme alınmasındaki maksadın anlaşılabilmesi için Alevilik hakkında bazı somut olaylar ile tarihi gerçeklere bakılması gerektiği,

b. Bu kapsamda; Arapça olan Alevi kelimesinin "Ali'ye mensup, Ali taraftarları, Ali'yi seven, sayan, ona bağlı olan, Ali'ye ait ve Ali'nin soyundan gelenler" anlamlarına geldiği, tasavvufta tarikat silsilesinde; Hz. Ali kanalıyla Hz. Peygamber'e ulaşan Kadiri, Mevlevi, Bektaşi gibi tarikatlara Alevi denilirken, İslam Mezhepleri Tarihi'nde Alevi kelimesinin genel anlamda, Şiilik ile eş anlamlı olarak kullanıldığı, Aleviliğin, bulunduğu coğrafyaya, topluluğa ve siyasi ortama göre farklı algılandığı, Alevilik ve Bektaşiliğin sufi oluşumlar gibi varlığını İslam'a borçlu, gücünü ve heyecanını ondan alan dini-kültürel ve mistik-ahlaki bir hareket olduğu,

c. Bu din anlayışının Anadolu ve Balkanların İslamlaşmasında, önemli katkıları olduğu, günümüzde bazı kesimlerce Marksist ve materyalist bir tarih anlayışıyla ele alınarak ve tarihteki uzlaştırıcı ve kapsayıcı kimliğinden soyutlanıp çatışmacı, muhalif bir siyasi harekete dönüştürülerek doğrudan İslam'a ya da Sünniliğe muhalefet olarak yeni bir Alevi kimliği inşa edilmeye çalışıldığı, Alevilerin yaşadıkları baskılar nedeniyle kimliklerini gizleyip, içlerine kapandıkları, devlet politikaları ve toplumsal yönlendirmeler sonucu son zamanlarda otantik Aleviliğin İdeolojik Aleviliğe dönüşmesi sebebiyle Osmanlı'dan günümüze küs olan bazı Alevilerin bu durumunu fırsat bilenlerin siyasi çıkarları için kendi saflarına çekmeye çalıştıkları,

d. 1960'lı yıllardan sonra sosyal-ekonomik koşulların etkisiyle kırsal alanlardan şehirlere bir Alevi göçü başladığı ve şehirlerin belli kesimlerinde akrabalık-mezhep duygusuyla bir arada yaşan Alevilerin kendi gettolarını oluşturarak mahalle baskısı kaygısıyla kimliklerini gizlemelerinin kamuoyu tarafından bilindiği, kendilerini ifade edebilme zorluğu yaşamaları ve Sünnilerin kendilerini dışlamaları nedeniyle böyle bir yapıya bürünen Alevilerin, yanlış devlet politikaları ve toplumsal yönlendirmeler nedeniyle son zamanlarda "Alevisiz sol, solsuz Alevi olmaz" gibi garabet bir hal olarak algılandığı,

e. Aleviliğin çoğunlukla Türkmenlerden oluştuğu, Zazaca veya Kürtçe konuşan Alevilerden söz edince Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun batısının anlaşılması gerektiği, Anadolu'da yaşayan Alevilerin bazısının Türkçe yanında Zazaca veya Kürtçe de bildikleri ancak bu kişilerden 60 yaş ve üstü olanların kendilerini ısrarla Türk olarak ifade ettikleri, Alevi anne babadan olup kendini Kürt veya Zaza olarak ifade eden gençlerin söyleminin siyasi olduğu,

f. Türkiye'de yaşayan Alevilerin büyük çoğunluğunun kendilerinin azınlık statüsünde ve İslam'dan farklı bir inanç sistemi içinde değerlendirilmesini istemedikleri, Alevilerin Türk olduğu, Türk kültürünü zenginleştirdiği, gericiliğe, yobazlaşmaya ve Araplaşmaya geçit vermediği,

g. Köşe yazısında yer alan ifadelerin; siyasilerin, özellikle … Partisi ve Genel Başkanı …'nin her seçim döneminde gündem oluşturmak için Dersim isyanı ve Alevilerle alakalı popülist söylemlerinin gerçek dışı ve hamaset edebiyatından öteye bir anlam taşımadığına yönelik bir durum değerlendirmesi niteliğinde haber olduğu,

h. Haberdeki ifadelerin yukarıda açıklanan tarihi ve sosyolojik tespitler ışığında hukuka uygun olduğu, kamuoyunda aleniyet kazanmış bir husus olduğu, Alevi çocuklara yaşatılan acıların TBMM'de dile getirilip tartışıldığı,

i. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)'nun 216'ncı maddesinde düzenlenen "Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama" suçunun somut bir tehlike suçu olduğu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ölçütlerine göre bu suçun oluşabilmesi için yazı veya eylemin şiddete çağrı niteliğinde olması gerektiği, H.B tarafından kaleme alınan köşe yazısının yakın ve somut bir tehlike taşımayan bir durum değerlendirmesi olduğu ve ifade özgürlüğü kapsamında olduğu,

j. TCK'nın 21'inci ve 24'üncü maddeleri uyarınca kamuoyunu bilgilendirme maksadı taşıyan haberlerin "hukuka uygunluk" ilkesi kapsamında saldırı olarak kabul edilemeyeceği,

k. Yargıtay'a göre basının yalnızca olay açıklamasıyla yetinmeyip değişik açılardan durum değerlendirmesi yapabildiği (4. Hukuk Dairesi (HD.), 19.09.1989 T, 6080 E,6670 K), basında yayınlanan haber ya da eleştirinin objektif olduğu, doğru vakıalara dayandığı, doğru bir amaca yöneldiği sürece şeref ve haysiyeti rencide etse dahi sorumluluk olmayacağı, çünkü bu durumda hukuka aykırılığın ortadan kalktığı (4. HD. 26.12.1977 T, 1976/9260 E, 12506 K), basının polemik yaratan rahatsız eden bir üslupla, sert, ağır, çarpıcı biçimde kamuoyuna bilgi sunabileceği, esasen basın özgürlüğünün bir dereceye kadar abartma hakkını da içerebileceği (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2006/4162. 2006/181 K 11.07. 2006 T),

l. Bir toplumun ulusal varlığı için kendisini görevlendirmediği sürece başkalarının biçtiği rolü oynamaktan kurtulamayacağı, Türkiye'nin emperyalizmin pençesinden kurtulması ve ulusal çıkarları için düşünce üretmek zorunda olduğu bir ortamda niza konusu habere gereksiz alınganlık sergilemenin anlamsız olduğu hususları ifade edilmiştir.

III. İLGİLİ MEVZUAT

6. Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" başlıklı 10'uncu maddesi şöyledir:

"*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (...)*"

7. Anayasa'nın "Temel hak ve hürriyetlerin niteliği" başlıklı 12'nci maddesi şöyledir:

"*Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.*"

8. Anayasa'nın "Düşünceyi açıklama ve yayma" başlıklı 26'ncı maddesi şöyledir:

"*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel*

değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.(...)"

9. Anayasa'nın "Basın hürriyeti" başlıklı 28'inci madde şöyledir:

"*Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.*

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır. Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır."

10. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin "İfade özgürlüğü" başlıklı 10'uncu maddesi şöyledir:

"*Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.*"

11. 6701 sayılı Kanun'un "Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı" başlıklı 3'üncü maddesi şöyledir:

"*(1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.*

(2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılıkyasaktır.

(3) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.(...)"

12. 6701 sayılı Kanun'un "Ayrımcılık türleri" başlıklı 4'üncümaddesininbirincifıkrasışöyledir:

"*a) Ayrı tutma b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama c) Çoklu ayrımcılık ç)Doğrudan ayrımcılık d) Dolaylı ayrımcılık e) İşyerinde yıldırma f) Makul düzenleme yapmama g) Taciz ğ) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık" olarak sıralanmıştır.*"

13. 6701 sayılı Kanun'un "Ayrımcılık yasağının kapsamı" başlıklı 5'incimaddesi şöyledir:

"*(1)Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve*

kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar. (...)"

14. 6701 sayılı Kanun'un "Kurumun görevleri" başlıklı 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (f) ve (g) bentleri şöyledir:

"*İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek" "Ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine inceleme, araştırma, karara bağlama ve sonuçlarını takip etmek*"

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

15. H.B tarafından kaleme alınan "*Mukaddime'ce/27 Yalan Söyleme Mecburiyeti ve Becerisi*" isimli köşe yazısında 'Alevi ve Kürt' kimliğine sahip vatandaşların çocukluktan itibaren kimliklerini gizlemeye itilerek 'çifte kavrulmuş yalancı' olarak yetiştiklerine ilişkin ifadelerin, kamuoyunda özetle; ayrımcı söyleme vücut verdiği, söz konusu ifadelerle toplumun belirli bir kesimine yönelik ötekileştirmede bulunularak damgalamanın gerçekleştirildiği, bu söylemlerin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği zira 'Alevi ve Kürt' kimliğine sahip çocuk ve yetişkinlerin 'yalancı' olarak nitelendirilmesinin ve kabul edilmesinin toplumda ötekileştirilme sonucunu doğurabileceği ve bunun da nefret söyleminin bir görünümü olacağı yönünde tepkilerin oluşmasına sebep olduğu gözlemlenmiştir.

16. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesi kapsamında Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ayrımcılık yasağı ihlali iddialarını başvuru üzerine veya resen harekete geçerek; genel insan hakları ihlali bağlamındaki iddialarını ise resen inceleme yetkisini haizdir.

17. Kanun'un 3'üncü maddesine göre hukuken tanınan hak ve hürriyetlerden yararlanmada cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. Aynı Kanun'un 5'inci maddesinde kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından gerçekleştirilecek hizmet sunumlarında ayrımcılığın yasak olduğu hükme bağlanarak ayrımcılık yasağının kapsamı belirlenmiştir. Ayrımcılık yasağı ihlali iddiaları değerlendirilirken Kanun'da yer alan kapsam doğrultusunda hizmet sunumunda eylem veya eylemsizliğin bir sonucu olarak herhangi bir ayrım, dışlama veya kısıtlamanın meydana gelmiş olması gerektiği değerlendirilmektedir. Somut olay çerçevesinde ise H.B tarafından kaleme alınan ve … Gazetesinde yayınlanan köşe yazısının bir hizmet sunumu niteliğinde olmadığı, muhatabın belli bir topluluğa yönelik açıklamalarda bulunduğu, dolayısıyla inceleme konusunun mezkûr Kanun ile belirlenen ayrımcılık yasağı kapsamında yer almadığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi hem bir hak hem de diğer hak ve özgürlüklerden faydalanmada temel bir ön koşul olduğundan resen incelemeye konu olayın Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi uyarınca insan hakları bağlamında nefret söylemi oluşturup oluşturmayacağı yönünden incelenmesi gerekmektedir.

18. İfade özgürlüğü insanın bir birey olmasından ötürü sahip olduğu en önemli haklardan biri olup

bireylerin serbestçe haber ve bilgilere, başkalarının fikirlerine ulaşabilmesi, edindiği düşünce ve kanaatlerden dolayı kınanamaması ve bunları tek başına veya başkalarıyla birlikte çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, anlatabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi anlamına gelir. (*AYM, Emin Aydın, B. No: 2013/2602, 23/01/2014 para.40*) Anayasa'nın "Düşünceyi açıklama ve yayma" başlıklı 26 ve AİHS'nin 10'uncu maddelerinde yer alan düzenlemelerde ifade özgürlüğünün; a) fikir sahibi olma hakkı, b) bilgi ve fikir alma hakkı, c) bilgi ve fikir verme hakkı olmak üzere üç bileşeni içerdiği görülmektedir.

19. İfade özgürlüğü, bireyin kendisini ve başkalarını tanımlamada, anlamada ve algılamada, bu çerçevede başkalarıyla ilişkilerini belirlemede ihtiyaç duyduğu bir değer olup toplumun gelişmesi ve bireyin kendini geliştirmesi ve gerçekleştirmesi için vazgeçilmez koşullar arasında yer alır. Bu bağlamda, toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak, her türlü düşüncenin barışçıl bir şekilde ve serbestçe ifadesine bağlıdır. Aynı şekilde birey özgün kişiliğini düşüncelerini serbestçe ifade edebildiği ve tartışabildiği bir ortamda gerçekleştirebilir.

20. İfade özgürlüğünün sözü edilen toplumsal ve bireysel işlevini yerine getirebilmesi için sadece toplumun ve devletin olumlu, doğru ya da zararsız gördüğü "haber" ve "düşüncelerin" değil, devletin veya halkın bir bölümünün olumsuz ya da yanlış bulduğu, onları rahatsız eden haber ve düşüncelerin de serbestçe ifade edilebilmesi ve bireylerin bu ifadeler nedeniyle herhangi bir yaptırıma tabi tutulmayacağından emin olmaları gerekir. Nitekim ifade özgürlüğü, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin temeli olup bu özgürlük olmaksızın "demokratik bir toplumdan" bahsedilemeyecektir. *(AİHM, Handyside/Birleşik Krallık, B. No: 5493/72, 7/12/1976, para. 49*)

21. Etkili bir demokrasi ve insan haklarına saygı çerçevesinde, ifade özgürlüğü tek başına bir hak olmakla beraber Anayasa ve AİHS kapsamındaki diğer hakların korunmasında da merkezi bir rol oynar. Bu bağlamda görsel ve yazılı medya araçları yoluyla fikir, düşünce ve haberlerin yayılmasını güvence altına alan basın özgürlüğü de ifade özgürlüğünün kullanılma araçlarından birisi olarak karşımıza çıkar. Basın özgürlüğü, AİHS'de ifade özgürlüğüne ilişkin 10'uncu maddenin altında koruma altına alınmışken, Anayasa'nın 28-32'inci maddelerinde özel olarak düzenlenmiştir. Basın özgürlüğü, gazete, dergi, kitap gibi araçlar ile düşünce ve kanaatleri açıklama, yorumlama, bilgi, haber ve eleştirilerin yayın ve dağıtım haklarını kapsar. (*AYM, E.1996/70, K.1997/53, K.T. 5/6/1997*)

22. Basın özgürlüğü düşüncenin iletilmesini ve dolaşımını gerçekleştirerek bireyin ve toplumun bilgilenmesini sağlar. Çoğunluğa muhalif olanlar da dâhil olmak üzere düşüncelerin her türlü araçla açıklanması, açıklanan düşünceye paydaş sağlanması, düşünceyi gerçekleştirmek ve gerçekleştirme konusunda ikna etmek çoğulcu demokratik düzenin gereklerindendir. Bu itibarla ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğü demokrasinin işleyişi için yaşamsal önemdedir. Basın özgürlüğü bir yönüyle halkı ilgilendiren haber ve görüşleri iletme özgürlüğü iken diğer yönüyle de halkın bu bilgi ve görüşleri alma hakkıyla yakından ilgilidir.(*AYM, Emin Aydın, B. No: 2013/2602, 23/01/2014, para.44-45*)

23. Anayasa'da koruma altına alınmış her hak gibi ifade özgürlüğünün de bir norm alanı mevcut olduğundan bazı ifadeler ifade özgürlüğünün kapsamında kalırken bazıları insan hakları açısından ifade özgürlüğünün norm alanı içerisinde değerlendirilmemektedir. Nefret söylemi vücut bulduğunda ifade özgürlüğü ve ayrımcılığa uğramama hakkı arasında bir çatışma ortaya çıkmakta, nefret söylemi ifade

özgürlüğünün sağladığı koruma kapsamı dışında kalmakta ve onun bir istisnası olarak kabul edilmektedir.

24. Nefret söylemi, söyleme maruz kalan kişi veya toplulukların insanlık onuruna yönelik bir saldırı öngörmektedir. İnsanlık onuru; insanı devletin sadece bir nesnesi hâline getirmeyi engelleyen veya özne niteliğini temelde sorgulayan bir saldırıya maruz kalmasını yasaklayan, bir kişinin toplumsal değerini ifade eder. İnsanlık onuru söz konusu olduğunda, ifade özgürlüğü ile arasında bir denge sağlanmaya çalışılması söz konusu olamayacağından ifade özgürlüğünü ortadan kaldıran etkisi nedeniyle nefret söyleminin çok dar yorumlanması gerekmektedir. (AYM, Nur Neşe Karahan ve Yeşil Artvin Derneği, B. No: 2016/79283, 17/4/2019, para. 32)

25. Nefret söylemi kavramının uluslararası hukukta genel geçer bir tanımı olmamakla birlikte Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından yayınlanan "Nefret içeren ifadeler" konulu 97(20) sayılı Tavsiye Kararı'nın, nefret söylemi kavramının tanımlanmasında temel referans kabul edildiğini söylemek mümkündür. Buna göre nefret söylemi, "… ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini…" kapsamaktadır.

26. Anılan Tavsiye Kararı'ndaki "saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik" şeklinde ifadesini bulan hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret türlerinin kışkırtılmasının da nefret söylemi kapsamında sayılması gerektiği ve bu kapsamda ten rengi, etnik köken, mülteci, göçmen, yabancı veya başka dezavantajlı gruplara yönelik nefret saikli ifadelerin de nefret söylemi türlerinden olduğu kabul edilmelidir. (AYM, Mehmet Aytaç, B. No: 2017/26514, para.48)

27. Bir ifadenin nefret söylemine vücut vermesi için muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsaması gerekmektedir. Nefret söylemi saiki ise salt o kişiye ilişkin bir aidiyet olgusundan ibarettir. Bir gruba veya bir grubun üyelerine yönelik ifade nefreti teşvik ediyorsa ve bu teşvikin sözde geçerli nedeni o gruba isnat edilen özelliklerse, bir grubun üyeleri sırf bu gruba üye oldukları için aşağılanıyor, genel çoğunluktan farklı görülüyor, toplumsal olumsuzlukların faili sayılıyorsa ya da bu grupların veya üyelerinin aşağılanmaları ve haklarından mahrum edilmeleri, maruz kaldıkları dışlama, baskı veya şiddet meşru gösteriliyor ise söz konusu düşünce açıklamasının nefret söylemi içerdiği kabul edilebilmektedir (AYM, Mehmet Aytaç, B. No: 2017/26514, para.50).

28. Nefret söylemi olarak nitelendirilebilecek söylemlerin tespit edilmesi, bu tür açıklamaların sadece nefret ifadeleriyle veya duygu aracılığıyla dışa vurulmaması nedeniyle oldukça zor görünmektedir. BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 35 No.lu Genel Yorumunda da belirtildiği üzere; nefret söylemi çok çeşitli biçimlerde olabilir ve açıkça dile getirilen beyanlarla sınırlı değildir. Irk veya etnik gruplara yönelik saldırı niteliğindeki söylemler hedefinin ve amacının göze çarpmaması için dolaylı bir dille aktarılabilmekte veya ilk bakışta normal görünebilecek ifadelerde saklı olabilmektedir.

29. Yukarıda yer alan ilkeler ışığında "Mukaddime'ce/27 Yalan Söyleme Mecburiyeti ve

Becerisi" isimli köşe yazısında yer alan ifadelerin (para.2), ifade özgürlüğü sınırlarını aşarak nefret söylemi olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğine ilişkin değerlendirme yapılması gerekir. İnceleme konusu köşe yazısında; "Aleviliğin Türkmenlere mahsus bir şey olduğu, Türkmen haricindeki Alevilerin makbul sayılmadıklarını, Alevi ve Kürt kimliğine sahip vatandaşlarımızın Alevilik kimliğini Kürt kimliğini örtmek için kullanıldığını, çocukluktan itibaren kimliklerini gizlemeye itilerek 'çifte kavrulmuş yalancı' olarak ne kadar maharetle yalan söyleyebiliyorlarsa o kadar aferin alarak yetiştirildiklerini" belirten ifadelerde "Alevi" ve "Kürt" kimliğe sahip vatandaşlarımız "makbul" sayılmamış ve "yalancı" olarak nitelendirilmiştir. Muhataplardan alınan yazılı görüşlerde; tarihi ve sosyolojik tespitler ışığında değerlendirme yapıldığı, ifadelerde gazetecilik mesleğinin icrası kapsamında hukuka uygunluk sebebi bulunduğu, suç teşkil etmeyeceği iddia edilmiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki bir ifadenin nefret söylemi olarak nitelendirilebilmesi için şiddet ya da suça yönlendirme zorunluluğunun bulunması gerekmemektedir. (AYM, KAOS GL Kültürel Araştırma ve Dayanışma Derneği, B. No: 2014/18891, 23/5/2018, para. 46) AİHM de benzer şekilde bir ifadenin nefret söylemi olarak nitelendirilebilmesi için şiddet ya da suça yönlendirmenin zorunlu olmadığını, ifade özgürlüğünün sorumsuz bir şekilde kullanılarak toplumun belli kesimlerine hakaret edilmesi, bu kesimlerin aşağılanması ya da karalanması hâllerinde de devlet otoritelerinin harekete geçmesinin beklenebileceğini ifade etmiştir. (AİHM, Vejdeland ve diğerleri/İsveç, B. No: 1813/07, para. 55) Nitekim nefret söylemi kapsamında şiddet ya da suça yönlendirmesi zorunluluğu aranmaması bu tür ifadelerin toplumda hâlihazırda dezavantajlı konumda bulunan gruplara yönelik nefreti körükleyerek bunlara yönelik hoşgörüsüzlüğün şiddet eylemlerine dönüşmesi tehlikesinin engellenmesi amacından ileri gelmektedir.

30. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 20'nci maddesinde ulusal, ırksal ya da dinsel nefretin ayrımcılık, düşmanlık ya da şiddete kışkırtma şeklini alacak biçimde savunulmasının yasalarla yasaklanması öngörülmüştür. Sözleşme'nin denetim mekanizması olan BM İnsan Hakları Komitesinin 11 No.lu Genel Yorumunda, söz konusu madde ile öngörülen gerekli yasaklamaların Sözleşmenin 19'uncu maddesinde düzenlenen, kullanılması belirli görev ve sorumluluklar içeren ifade özgürlüğüyle tam anlamıyla uyum içerisinde olduğu; 20'nci maddenin tam anlamıyla etki kazanabilmesi için propaganda veya bu tarz bir savunmanın kamu politikasına aykırı olduğunun yasalarda açık şekilde yaptırımlarıyla beraber belirtilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

31. Bununla birlikte BM Irk Ayrımcılığının Ortadan kaldırılması Komitesi de 35 No.lu Genel Yorumunda; Taraf Devletlerin nefret söylemiyle mücadele etmek için gerekli yasaları oluşturmasına ihtiyaç olduğuna dikkat çekmekte ve ne şekilde olursa olsun ırkçı veya etnik üstünlüğe ya da nefrete dayalı tüm fikirlerin yayılmasını, ırk, renk, soy, ulusal ya da etnik kökene dayanarak bir grubun üyelerine yönelik aşağılama, ayrımcılık ve nefretin teşvik edilmesini cezaya tabi suçlar olarak ilan etmelerini tavsiye etmektedir. Bu kapsamda Komite, nefret söylemine ilişkin bir değerlendirmede;

a) söylemin içeriği ve şekli,
b) söylemin ne tür bir ekonomik, sosyal ve siyasi ortamda dile getirildiği ve yayıldığı,
c) konuşmacının toplumdaki pozisyonu ya da statüsü ve söylemin yöneltildiği kitle,
d) söylemin yayıldığı alan, hedef kitlenin niteliği ve söylemin ne şekilde yayıldığı
e) söylemin hedefleri

kriterleri doğrultusunda bir inceleme yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

32. Söz konusu ifadelerde Alevi inancı ve Kürt kimliğine sahip yetişkin vatandaşlar salt etnik kimlik, inanç ve mezhepleri nedeniyle çocuklarını "yalancı" olarak yetiştirmekle itham edilirken, yalancılığın bir karaktere dönüşeceği vurgusu yapılmış ve çocuklar "yalancı" olarak damgalanmıştır. Bu noktada anılan ifadelerin habercilik görevinin icrası kapsamında somut bilgi ve verilere dayanan haber verme ve haber analizinin bir parçası olmaktan ziyade, salt ait oldukları etnik köken ve inanç nedeniyle bir topluluğa ait bireylerin çoğunluktan farklı görülmesi, damgalanması ve insanlık onurlarına yönelik bir saldırı niteliğinde olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun (UNICEF) Çocuk Haberciliği Etik İlkelerinde gazetecilerin habercilik görevlerini icra ederken çocuklara ilişkin damgalayıcı betimlemelerden ve çocukları yerel toplumun ayrımcılığına veya toplum dışına itilmesine yol açacak sınıflandırmalardan kaçınmaları gerektiğini, aksi halde damgalamaya maruz bırakılan çocukların yaşam boyu fiziksel ya da psikolojik zarara maruz kalabileceğine dikkat çekilmiştir. (UNICEF, Çocuk Hakları ve Gazetecilik uygulamaları, Hak Temelli Perspektif, s. 86)

33. Nefret söylemine ilişkin getirilecek olan bir sınırlama muhataplar tarafından iddia edildiği gibi çarpıcı nitelikte ya da rahatsız edici bilgi ya da düşüncelerin susturulması anlamına gelmeyecektir. Aksi takdirde nefret söylemine sınırlama getirmek için suç oluşturacak bir fiilin meydana gelmesini beklemek nefret söyleminin geçmişte yol açtığı insanlık dışı olaylar da göz önüne alındığında, toplumda halihazırda azınlık durumunda olan bu grupların daha da fazla oranda görünmez hale gelmesine ve nefret söyleminin yarattığı zararı bu azınlık grupların üstlenmesine neden olacaktır.

34. Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), Nefret Söylemi ile Mücadele başlıklı 15 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararında kamuya mal olmuş kişiler ve özellikle politikacılar, dini veya topluluk liderleri tarafından nefret söylemlerine hızlı tepki verilmesi önerilmekle birlikte bu kişilerin nefret söylemlerini kınamakla kalmayıp tehdit ettiği değerleri koruma ve güçlendirme noktasında sorumluluk sahibi olduğu vurgulanmaktadır. Somut olayda H.B'nin gazeteci kimliği ve siyasi statüsü dikkate alındığında statüsünün özel yükümlülük ve sorumlulukları beraberinde getirdiği, Anayasa'da koruma altına alınmış özelliklere sahip kişi ya da gruplara yönelik olumsuz bir atmosferin oluşturulmasındaki rolüne dikkat çekilmesi ve okuyucu/takipçi kitlesini kültürlerarası anlayış ve uyumun sağlanması için olumlu adımlar atmaya teşvik etmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Nitekim, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu tarafından kabul edilen Gazeteci Davranış İlkeleri Üzerine Bildirge'de ifade edildiği üzere "gazeteci, medya, tarafından ayrımcılığın körüklenmesi tehlikesinin, farkında olmalı ve ırk, cinsiyet, cinsel eğilim, dil, din, siyasi ya da farklı kişisel görüşler ve milli ve sosyal kökene bağlı ayrımcılığa yardımcı olmaktan kaçınmak için elinden geleni yapmalıdır."

35. Son olarak üzerinde durulması gereken nokta nefret söylemine neden olan ifadelerin, gündelik hayatımızın bir parçası haline gelen internet yoluyla yayılıp yayılmadığı ve tekrarların özellikle dinsel, ırksal ve etnik gruplara karşı düşmanlığa yol açmasına ilişkindir. Muhatap tarafından kaleme alınan köşe yazısında yer alan nefret içerikli ifadelerin hem tirajı yüksek bir gazetede yer alması hem de günümüz yeni teknolojileri sayesinde gazete içeriklerinin internette yayınlanması ve bu ortamda kolayca yayılması ile söylemin yayıldığı alanı genişlettiği ve daha fazla kişinin ötekileştirilmesine, dışlanmasına ve damgalanmasına neden olduğu değerlendirilmektedir.

6701 sayılı Kanun'un değer affettiği hoşgörü, sosyal barış, ayrımcılık yasağı gibi değerler ile bağdaşmadığı, etnik köken ve inanca yönelik ayrımcı, ötekileştirici ögeler barındırması nedeniyle nefret söylemi oluşturduğu kanaati hasıl olmuştur.

V. KARAR

1. H.B' nin söylemlerinin NEFRET SÖYLEMİ OLDUĞUNA,

2. Kararın taraflara tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA,

3. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvurulabileceğine,

09.08.2022 tarihinde, Harun MERTOĞLU ve Saffet BALIN'ın karşı oyuyla, OY ÇOKLUĞUYLA, karar verildi.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Başkan

e-imzalıdır
Av. Alişan TİRYAKİ
II. Başkan

e-imzalıdır
Dr. Burhan ERKUŞ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır
Dilek ERTÜRK
Kurul Üyesi

e-imzalıdır
Av. Harun MERTOĞLU
Kurul Üyesi

e-imzalıdır
İsmail AYAZ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır
Mehmet Emin GENÇ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır
Muhammet Ecevit CARTİ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır
Saffet BALIN
Kurul Üyesi

e-imzalıdır
Ünal SADE
Kurul Üyesi

e-imzalıdır
Av. Zennure BER
Kurul Üyesi

Ek:
1- Harun MERTOĞLU Karşı Oy
2- Saffet BALIN Karşı Oy

TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

11.09.2022

KARŞI OY GEREKÇESİ

Karar Adı : H.B Resen İnceleme

Karar Numarası : 2022/490

H.B'nin …. Gazetesinin internet sayfasında 14.11.2021 tarihinde kaleme alınan "Mukaddime'ce/27 Yalan Söyleme Mecburiyeti ve Becerisi" başlıklı yazıda Alevi ve Kürt vatandaşlar ve çocuklar için kullanılan ifadelerin, toplumun belirli bir kesimine yönelik ayrımcı ve ötekileştirici bir söyleme vücut verip vermediği bu anlamda ifade özgürlüğün sınırlarının aşılıp aşılmadığı hususunda yapılan resen incelenme sonucunda "H.B'nin söylemlerinin NEFRET SÖYLEMİ OLDUĞUNA" karar verilmiştir.

Resen inceleme yapılmasına dair karşı görüşümüz aşağıdaki şekilde idi:

İnsan hakları ihlallerini resen, ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek Kurumun görevleri arasındadır.

Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25 – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

H.B söz konusu yazıda "*Malum, daha düne kadar, Türkiye'de alevi vatandaşlar kimliklerini açıkça ifade edemiyorlardı. (Ne yaman çelişkidir ki bunun da kökeni … zihniyetine dayanır.) Aksi takdirde bilhassa devlette bir takım yerlere gelemezlerdi.*

Bu nedenle, alevi bir anne baba daha doğumdan itibaren çocuklarına kimliklerini gizlemeyi yani yalan söylemeyi öğretmek durumundaydı... Bu bir.

İkincisi; yine malumdur ki Alevilik Türkmenlere mahsus bir şeydir. Türkmen haricindeki, mesela Kürt aleviler ana kitle tarafından makbul sayılmazlar, hatta Alevilik kimliğinin başka bir kimliği örtmek için kullanıldığını bile düşünürler.

Böyle olunca; alevi Kürt bir aile çocuklarına alevi kimliğini gizlemeyi öğrettiği/öğütlediği kadar Kürt kimliğini de saklamayı öğretmek mecburiyetinde kalmaktadır. Yani söz konusu çocuklar 'çifte kavrulmuş yalancı' olmak durumundadırlar. Ve ne kadar maharetle yalan söyleyebiliyorlarsa o kadar aferin alarak yetişmişlerdir.

Şimdi tam burada İbn-i Haldun'un "Adetler zamanla karaktere dönüşür." deyişini hatırlayabiliriz. Yani, … gibiler bir bakıma toplumda bir yer elde etmek için, bir bakış açısına göre masum ve mecburi yalan söyleye söyleye, zamanla yalan söylemeyi ve yalancılığı karakter ittihaz etmiş oluyorlar. Şaşılacak bir şey yok." ifadelerinde bulunmuştur.

1-H.B'nin bu ifadeleri açık bir şekilde nefret söylemidir. Kabul edilebilir bir tarafı da yoktur. Bir yönü ile ceza yargılamasının da konusunu teşkil etmektedir.

2-Ayrımcılık yasağı ihlalinden ötürü Kuruma başvuru yapılabilmesi için başvuranın zarar görmesi gereklidir. Aynı şekilde resen incelemenin yapılabilmesi için de mağdurun belirlenmesi ve uğradığı zararın ortaya konması gereklidir.

3-H.B'nin ifadelerinin ifade ve basın hürriyeti kapsamında ele alınıp değerlendirileceği

mecralar farklıdır. Yazı içeriğinin ifade özgürlüğünün sınırlarını aşıp aşmadığı hususunu incelemek Kurumun görevi değildir.

Kurumun görevi düşünce ve kanaat hürriyeti ihlal edilenlerin varlığı halinde başlamaktadır.

Somut olayda kimin düşünce ve kanaat hürriyeti ihlal edilmiştir? Mağdur kişi kim? Bu sorunun cevabı Alevi ve Kürt vatandaşlarımız değildir. Daha somut şekli ile bu vatandaşlarımızın ifade hürriyeti ihlal edilmemiştir.

Alevi ve Kürt vatandaşlarımız söz konusu yazının muhatabıdır. Bu anlamda ceza yargılamasında mağdur sıfatı ile taraf olabilirler. Hatta olmalıdırlar. Hatta Kurum olarak takipçisi de olunabilir.

Ancak yukarıda da izah etmeye çalıştığımız gibi ifade hürriyetinin ihlali yapıldığı gerekçesi ile resen yapılan inceleme Kurumun görev kapsamında değildir."

Kurum, yaptığı incelemeler sonucunda 6701 sayılı Kanun'un 18/4.maddesinde belirtildiği üzere insan hakları ihlali yapılıp yapılmadığına ilişkin karar verir. Oysaki eldeki Kurul kararına baktığımızda "H.B'nin söylemlerinin NEFRET SÖYLEMİ OLDUĞUNA karar verilmiştir. " şeklinde Kurumun görev alanı ile alakası olmayan bir karar ihdas edilmiştir.

Kurumun görev kapsamı 6701 sayılı Kanunla belirlenmiştir. Kanun kapsamı dışında Kurumun görev üstlenmesi, Kanunun vermediği şekilde bir yetki kullanması mümkün değildir.

Usul açısından bakıldığında ise; resen inceleme kararı H.B'nin söylemleri üzerine alınmış olmasına rağmen kararda yazının yayınlandığı medya kuruluşu da muhatap olarak yer almıştır. Diğer taraftan mağdurun kim ya da kimler olduğuna kararda yer verilmemiştir. Kanun mağdurun şahsen belirlenebilir olduğu durumlarda açıkça rızasının alınmasını istemektedir. Bu konuda hiç bir izahat yapılmamıştır.

Kurulun iş bu kararı hem resen inceleme kararına hem de 6701 sayılı Kanuna aykırıdır.

Çoğunluk görüşüne iştirak etmiyorum.

e-imzalıdır

Av. HarunMERTOĞLU
Kurul Üyesi

TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

08.09.2022

KARŞI OY GEREKÇESİ

Karar Adı : H.B Resen İnceleme
Karar Numarası : 2022/490

… Gazetesinin resmi internet sayfasında 01.11.2021 tarihinde H.B tarafından kaleme alınan "Mukaddime'ce/27 Yalan Söyleme Mecburiyeti ve Becerisi'' başlıklı köşe yazısının içeriğinde yer alan Alevi ve Kürt vatandaşlar ve çocuklar için kullanılan ifadelerin, toplumun belirli bir kesimine yönelik ayrımcı ve ötekileştirici söylemler olması nedeniyle 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi kapsamında 17.12.2021 tarihli ve 2021/284 sayılı Kurul kararına istinaden resen inceleme yapılmasına karar verilmiştir.

Kurulumuzun bu kararına istinaden yapılan resen inceme neticesinde; 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesi kapsamında NEFRET SÖYLEMİ OLUŞTURDUĞU şeklinde karar verilmiştir.

Ancak, 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun ne 9. maddesinde ne de Kanun metninin herhangi bir maddesinde nefret söylemini düzenleyen herhangi bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Ayrımcılık yasağı kapsamında yapılan bir inceleme neticesinde, Kanunumuzda lafzı bile geçmeyen NEFRET SÖYLEMİ OLUŞTURDUĞU şeklinde herhangi bir hukuki müeyyidesi bulunmayan bir karar alınması ve alınan bu karara dayanak olarak Kanun'un 9. maddesine atıfta bulunulmasının Kanuna aykırı olması nedeniyle, sayın çoğunluğun kararına iştirak edemiyorum.

e-imzalıdır
Saffet BALIN
Kurul Üyesi